

llorquí Reixac (S. XIV) apareixen tant *defensar* com *defensador* (aquest grafiat *defansedor* 70.24, 68.34); «nos *defensarem* y preservarem del anemich» en carta rossellonesa de 1597 (RLR LVII, 481).

No oblidem que en aquest cas la forma especial catalana no sols estava en pugna amb la del llatí clàssic sinó contrarestada tant pel Nord, com per l'Est com pel Ponent: fr. *défendre*, it. *difendere*, cast. *defender*; fins en llengua d'oc, on *defensar*¹ i *defendre* havien conviscut antigament, avui el llenguatge mistralenc només manté *defendre*. Li sobraven doncs a l'àntic *defendre* els contraforts on podia estrebar-se, i no el salvaren de la creixent decadència, però no és estrany que el vegem encara sobretot en zones limítrofes de Castella o de França.² També està d'acord amb això el fet que a l'Edat Mitjana es mantingui sobretot en autors valencians, com JoMartorell (Ag. I, 31, 265, II, 204, etc.) i StVicentF: «los braços són los cavallers que *deffenen* la terra: mas ja són malalts, que axí com ells deuien ajudar als llauradors, ells los roben» (Serm. II, 38.9); degüeren ajudar-hi en tots dos llurs ideals lingüístics llatins i italianitzants.

No creguéssim, però, que entre els antics valencians *defensar* no fos també tant o més usat; ja tenim *defensar* en Antoni Canals: «Déu meu, ajudador, *deffensador* meu» (*Arra de An.*, 164) i és la forma garantida per la rima en un text on la valenciania és despreocupada i intransigent com JRoig: «Jordi guerrer / cuydà avançar, / per *defensar* / del rey la filla» (*Spill*, 8408). Un altre senyal encara que el manteniment de *defendre* no mancà de suport foraster, podem veure en el fet que aparegui més d'un cop amb *nd* no assimilada, com obeint a corrents occitànic, mossàrabs, llatinitzants o fronterers de Ribagorça-Aragó: car de tot això són poc o molt suspectes alguns d'aquests textos antics: «eren los moros que cuydaven metre foch a les cledes, mas la mercé de Déu, Nós les havem bé *deffendudes*», Jaume I (§ 172, Ag., p. 220): participi de forma palesament no catalana (i potser no en va es tracta del noble de Ribagorça Bg. G. d'Entença), «moriren bé 15 dels sarraïns al entrar que faeten los cavals armats en lo *deffendement*», id. (265), «no veig ni trob qui m'ajut ni-m *defenda*», J. de St. Jordi, «del mortal abisme siats *deffendent*» en un text del S. xv que cita *AlcM*.

Apartem, doncs, tota inclinació a creure que *defensar* sigui un vulgarisme o una innovació catalana més o menys secundària. Ben al contrari tenim la seguretat que ja en llatí el freqüentatiu *defensare* havia començat a imposar-se a *defendere* en un ample i prestigiós sector del llatí tardà (quasi a la manera com *cantare* va superposar-se a *canere*, *pensare* a *pendere* o *versare* a *vertere*). En veiem molts testimonis en el pare de l'Església i alt historiador merovingi Gregori de Tours, del S. vi: «Evaginatís gladiis, scilicet ut, si adverterentur, confestim se, quasi ab improbis, frama *defensarent*»; «rex commovere iussit exercitum, quo oppressus vi puniretur; quod ille cognoscens, et se nos praevalens *defensare*, Victuriaci castris muros expectens, in eo se studet communire»; «ad civitatem,

qua *defensare* possit, aufugit»; «veritatem extorsit, qualiter per consilium Fredegundis haec acta fuerant; sed, et ea *defensante*, ulciscere non potuit»; «hec res patris *defensare* cupiens ---» (*Historia Francorum* III, 15, 14, 31; VIII, 31.41; IX, 33.34).

Com que d'ençà de la guerra sentim amb gran alarma que hi ha qui s'ha posat a dir *defendre*, *defenja*, etc. en lloc de *defensar*, he de recomanar que es faci tot el que es pugui per evitar tot el que pogués fomentar-ho o donar pretext per sostenir aquest deplorable calc del castellà i del francès. Que *defendre* vagi existir antigament en català i amb algun abast general, no és raó per afeblir una condemnnació resolta: també es deia *querer* i *perna* i *delgat* en català antic, però avui rependre un d'aquests mots fóra un abominable castellanisme; ¿deixaríem que es possessin ara a dir «*queriem* enviar al rey de Castella algun misatge» o «atrobàràs ço que *querràs*» com ho feren Jaume I i R. Llull!

En això sembla que tothom, fins els millors, van mancar una mica de previsió.³ L'*AlcM* encara es presta més a un efecte lamentable, i altrament hi està molt exagerada la supervivència actual d'un *defendre* amb arrels autèntiques: *defendre* solament fóra mort «a gran part del català oriental i a Mallorca i Menorca» i en lloc de *defensar* «en el valencià i català occidental s'usa generalment el seu sinònim *defendre*». Això simplement és fals. Entre els romanistes i especialistes del català passo des de fa molts anys pel millor coneixedor del català occidental, el qui més ha viscut entre gent d'aqueix parlar i el qui més l'ha escollit i n'ha arplegat dades. Ara bé no tinc recollida cap dada de l'ús viu de *defendre* en cap parlar del català occidental, ni recordo en forma precisa haver-ho sentit enlloc d'allà ni en general enlloc del Principat.

A part del castellanisme recent que ja he reconegut (però que he sentit només a gent ciutadana de la zona central),⁴ no tinc cap nota (jo que sempre n'he preses tantes) d'haver sentit mai *defendre* en el Princ., ni en els llocs on he viscut, ni en les ubiqües i tenaces trescades per l'*Onomasticon*. Amb això no arribo fins a afirmar que no sigui poc o molt usat en alguna comarca extrema; però sí que en tot cas és com a mot poc vividor en la llengua rústica d'enlloc. En canvi sí que en tinc notes preses en les terres on realment és viu: a Eivissa («potser no l'he *defés* prou» em deia un capellà rural, a Jesús, 1963) i a diversos paratges valencians, encara que quasi només a la zona central valenciana («sempre m'he *defés* prou bé», Palmar de l'Albufera, 1962, etc.).

Diu *AlcM* que *defendre* s'usa a Tarragona, que s'usa a Tortosa: el fet és que els excecents i exhaustius vocabularis de Montoliu (*BDC* VI) i Mestre Noè (*BDC* III) no el registren pas. Examinant el treball de Moll-Alcover sobre la conjugació en els dialectes, en la nota sobre *defendre* (*AORBB* III, 1930, 102) ens adonem del que devia passar. Reconeix En Moll que «no van demanar la conjugació de *defendre*» a tota una sèrie de comarques, «perquè no hi té absolu-